

Wyrok z dnia 12 września 2006 r.

I UK 59/06

Okres zatrudnienia w charakterze stażysty może być wliczony do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wymaganego do nabycia przez pracownika prawa do wcześniejszej emerytury, gdy w tym okresie wykonywał faktycznie prace objęte działem IV wykazu B stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Przewodniczący SSN Józef Iwulski, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 12 września 2006 r. sprawy z odwołania Waldemara D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 14 października 2005 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Decyzją z 12 listopada 2004 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w Ł. odmówił Waldemarowi D. prawa do emerytury, powołując się na art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., zwanej dalej ustawą) w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., zwanego dalej rozporządzeniem) i podnosząc, że ubezpieczony nie wykazał wymaganego 15-letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Uwzględniając odwołanie ubezpieczonego od powyższej decyzji organu rentowego Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z 7 lutego 2005 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał Waldemarowi D. prawo do emerytury od 7 października 2004 r. na podstawie § 8 ust. 1 rozporządzenia. Sąd Okręgowy ustalił, że Waldemar D. był zatrudniony w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 30 listopada 1982 r. w Zakładach Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „P.” w Ł., kolejno na stanowiskach stażysty (od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r.), dyspozytora zmianowego zakładu B (od 1 marca 1973 r. do 30 kwietnia 1973 r.), kierownika zmianowego zakładu B (od 1 maja 1973 r. do 28 lutego 1974 r.), zastępcy szefa produkcji (od 1 marca 1974 r. do 31 sierpnia 1976 r.) oraz kierownika zakładu B (od 1 września 1976 r. do 30 listopada 1982 r.). W okresie zatrudnienia w Zakładach „P.” wnioskodawca wykonywał prace bezpośrednio przy produkcji azbestu. Także sprawując nadzór nad pracownikami zwykle przebywał na sali produkcyjnej po 6-7 godzin dziennie. W dniu 30 listopada 1982 r. wnioskodawca rozwiązał umowę o pracę w Zakładach „P.” ponieważ stwierdzono u niego pylicę azbestową, co stanowiło przeciwwskazanie do dalszej pracy w kontakcie z azbestem, a pracodawca nie zaproponował mu stanowiska pracy odpowiedniego do stanu jego zdrowia. Wnioskodawca otrzymał 19 maja 2000 r. świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach, potwierdzające, że w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 30 listopada 1982 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace w Zakładach Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „P.” - na stanowisku kierownika zakładu B, wymienionym w wykazie A dziale VII poz. 9 pkt. A, stanowiącym załącznik nr 1 do zarządzenia Nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko wnioskodawcy, że ujawniona w świadectwie kwalifikacja zatrudnienia wnioskodawcy jest błędna, ponieważ, co ustalono w postępowaniu sądowym na podstawie zeznań świadków i wnioskodawcy, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał on prace w bezpośrednim kontakcie z azbestem, a zatem prace wymienione w dziale IV pkt 1 wykazu B stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z poz. 1.15 działu IV wykazu B, stanowiącego załącznik nr 2 do wskazanego zarządzenia Nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. Sprawując nadzór nad pracownikami wnioskodawca zwykle przebywał na hali produkcyjnej 6-7 godzin dziennie, jedynie około 1-2 godzin wykonywał czynności administracyjno-biu-

rowe poza halą. W okresie zatrudnienia wnioskodawcy w strukturze organizacyjnej Zakładów „P.” wyodrębniono zakłady A, B i C, po 1983 r. zostały one przemianowane na oddziały, o których mowa w dziale IV pkt 1.15 wykazu B. Wobec tego, że wnioskodawca udokumentował 30-letni staż ubezpieczeniowy oraz osiągnął wiek 55 lat, Sąd Okręgowy uznał, że spełnił on wszystkie przesłanki do nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W apelacji od powyższego wyroku organ rentowy wniósł o jego zmianę i oddalenie odwołania albo o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, zarzucając naruszenie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, ponieważ nie ma podstaw do kwestionowania prawidłowości świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Stanowiska pracy, o których mowa w wykazie B dziale IV pod pozycją 1.15, są wyraźnie określone i nie ma żadnych wątpliwości, że praca wnioskodawcy w charakterze kierownika zakładu B nie mieści się w tym katalogu. Na rozprawie apelacyjnej pełnomocnik apelującego organu rentowego podniósł dodatkowy argument, a mianowicie, że wnioskodawca przez pierwsze trzy miesiące był zatrudniony w Zakładach „P.” jako stażysta i z pełnych 10 lat pracy w szczególnych warunkach te trzy miesiące pracy należy wyłączyć.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z 14 października 2005 r. [...] zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego i oddalił odwołanie Waldemara D. od decyzji organu rentowego. Sąd Apelacyjny stwierdził, że na podstawie art. 32 ust. 1 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych do sytuacji prawnej wnioskodawcy mają zastosowanie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Z przedłożonego przez wnioskodawcę świadectwa pracy wynika, że wykonywane przez niego prace zostały zakwalifikowane do wykazu A, a w takim wypadku nie mógłby on nabyć prawa do emerytury przewidzianej w § 4 rozporządzenia, ponieważ nie legitymuje się 15-letnim stażem pracy w szczególnych warun-

kach. Świadczenie pracy zostało wadliwie wystawione przez osobę działającą w imieniu likwidatora Zakładów „P.”. Sąd Okręgowy słusznie podjął decyzję o przeprowadzeniu postępowania dowodowego na okoliczność charakteru pracy wnioskodawcy. Zebrany w sprawie materiał dowodowy dał podstawy do ustalenia, że wnioskodawca w istocie wykonywał prace mieszczące się w dziale IV pkt 1 wykazu B stanowiącego załącznik do rozporządzenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego, praca ta jest też wymieniona w załączniku nr 2 do zarządzenia Nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z 7 lipca 1987 r., zawierającego wykaz stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, o których mowa w § 8 rozporządzenia - w dziale IV wykazu B pod poz. 1.15. Zgodnie z § 8 rozporządzenia, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w dziale IV wykazu B, nabywa prawo do emerytury, jeżeli osiągnął wiek 55 lat (dla mężczyzn) i ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 10 lat wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że wnioskodawca pracował w Zakładach „P.” równe 10 lat, ale - jak słusznie podniósł organ rentowy - przez trzy pierwsze miesiące był tam stażystą, co wynika z umowy o pracę i „angażu”, a z kolei z programu stażu wynika, że kierownikowi Zakładu B powierzono funkcję jego opiekuna. Ten trzymiesięczny okres - od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r. - z pewnością nie mieści się pod wskazaną pozycją wykazu B, a zatem wnioskodawca nie ma, w ocenie Sądu, 10 lat wykonywania pracy mieszczącej się w dziale IV wykazu B i tym samym nie spełnia warunku z § 8 rozporządzenia, umożliwiającego przyznanie mu prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik wnioskodawcy. Skarga kasacyjna oparta została na podstawach:

I) naruszenia prawa materialnego: 1. art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), przez błędną wykładnię, tj. uznanie, że trzymiesięcznego obowiązkowego stażu nie wlicza się do okresu wykonywania prac w szczególnych warunkach, wymienionych w dziale IV wykazu B rozporządzenia; 2. art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lu-

tego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez niewłaściwe zastosowanie (błąd subsumcji) polegające na uznaniu, że w stanie faktycznym sprawy nie są spełnione przesłanki uprawniające wnioskodawcę do wcześniejszej emerytury określone w tych przepisach; 3. art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i wyrażonej w nim zasady równości wobec prawa; 4. art. 2 Konstytucji stanowiącego, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej,

II) naruszenia przepisów postępowania: 1. art. 477¹⁴ § 2, art. 477^{14a} oraz art. 477¹⁰ § 2 k.p.c., określających przedmiot i zakres rozpoznania spraw ubezpieczeniowych przez sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, poprzez ich niezastosowanie, polegające na przekroczeniu zakresu działania sądów, które znalazło swój wyraz w przyjęciu i rozpoznaniu przez Sąd drugiej instancji nowej okoliczności faktycznej (dotyczącej trzymiesięcznego stażu), która nie była przedmiotem decyzji emerytalnej, oraz oddalenie odwołania jedynie w oparciu o tę okoliczność, przy jednoczesnym podzieleniu całości argumentacji podnoszonej przez wnioskodawcę w treści odwołania; 2. art. 381 k.p.c., poprzez jego niezastosowanie, tj. przyjęcie i rozpoznanie przez Sąd drugiej instancji nowej okoliczności faktycznej, mimo że strona apelująca (organ rentowy) mogła okoliczność tę powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji; 3. art. 378 § 1 k.p.c., poprzez wykroczenie przy orzekaniu poza granice apelacji, co miało istotny wpływ na wynik sprawy.

W ocenie skarżącego istnieje konieczność dokonania wykładni § 8 ust. 1 rozporządzenia, a mianowicie czy okres obowiązkowego stażu powinien być wliczony do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wymaganego do nabycia przez pracownika prawa do wcześniejszej emerytury, w sytuacji gdy w okresie zatrudnienia w charakterze stażysty pracownik wykonywał faktycznie prace objęte wykazem prac uprawniających do wcześniejszej emerytury, pomimo że samo stanowisko stażysty nie jest wymienione w wykazie. Zdaniem skarżącego, brak jest w doktrynie i judykaturze wypowiedzi dotyczących zakresu stosowania wymienionego przepisu w tego rodzaju sytuacji, jaka występuje również w stanie faktycznym przedmiotowej sprawy.

Według wnioskodawcy, na tle stanu faktycznego sprawy występuje także istotne zagadnienie prawne dotyczące zgodności § 8 rozporządzenia z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji, a mianowicie, czy jest zgodny z zasadą równości wobec prawa

oraz zasadą demokratycznego państwa prawnego § 8 rozporządzenia, w myśl którego pracownik, który w ramach stażu wykonywał faktycznie prace wymienione w dziale IV wykazu B rozporządzenia, nie jest uprawniony do zaliczenia okresu wykonywania tych prac do okresu uprawniającego do wcześniejszej emerytury.

Skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 32 ust. 1 i ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 8 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, co wystarcza do uwzględnienia skargi kasacyjnej. Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1 tej ustawy. Dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 32 ust. 2 ustawy). Również wiek emerytalny, o którym mowa w art. 32 ust. 1 ustawy, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 32 ust. 4 ustawy). Z przytoczonego przepisu wynika jednoznacznie, że pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przysługuje emerytura w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny. Przepisami dotychczasowymi, na które powołuje się art. 32 ust. 2 i ust. 4 ustawy, są przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wydanego na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267). Zgodnie z § 8 ust. 1

rozporządzenia, pracownik który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w dziale IV wykazu B, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 50 lat dla kobiet i 55 lat dla mężczyzn, 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 10 lat wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B. Dział IV wykazu B w pkt 1 przewiduje, że pracami w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego, są między innymi prace wykonywane bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu.

W rozpoznawanej sprawie ustalenia i oceny wymagało zatem czy wnioskodawca wykonywał co najmniej przez 10 lat prace wymienione w dziale IV wykazu B, w szczególności czy wykonywał prace bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu. Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 30 listopada 1982 r. - czyli dokładnie przez 10 lat - wnioskodawca był zatrudniony w Zakładach Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „P.” w Ł. i w czasie zatrudnienia w tych Zakładach wykonywał prace bezpośrednio przy produkcji azbestu. Nawet wtedy, gdy był już kierownikiem zmianowym, zastępcą szefa produkcji oraz kierownikiem zakładu B, sprawując nadzór nad pracownikami zwykle przebywał na sali produkcyjnej przez 6-7 godzin dziennie. Sąd Okręgowy - na podstawie zeznań świadków - ustalił, że w okresie 10-letniego zatrudnienia w Zakładach „P.” wnioskodawca wykonywał prace bezpośrednio przy produkcji azbestu, a nawet stwierdził, że wbrew adnotacjom w świadectwie pracy i poczynionym na ich podstawie ustaleniom organu rentowego, nie ulega wątpliwości, iż wnioskodawca, w czasie zatrudnienia na wymienionych w tym świadectwie stanowiskach, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B rozporządzenia. Tym samym, wobec faktu udokumentowania przez wnioskodawcę 30-letniego stażu ubezpieczeniowego oraz osiągnięcia przez niego wieku 55 lat, uznać należy, że spełnione zostały w stosunku do niego wszystkie przesłanki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 8 ust. 1 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że wnioskodawca nie spełnia warunku z § 8 ust. 1 rozporządzenia umożliwiającego przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury, ponieważ nie ma wymaganego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, a mianowicie nie można przyjąć, że co najmniej 10 lat wykonywał prace wymienione w

dziale IV wykazu B, ponieważ przez trzy miesiące był stażystą, a trzymiesięczny staż nie mieści się pod pozycją pkt 1 działu IV wykazu B. Pogląd Sądu Apelacyjnego, że okres stażu nie może być wliczony do 10-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, której wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego, nie został przy tym w jakikolwiek sposób uzasadniony, a brak przytoczenia argumentów natury prawnej lub faktycznej przemawiających za jego słusnością, czyni rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w tej kwestii arbitralnym, a nawet dowolnym.

Warunkiem nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (w przypadku mężczyzn - w wieku 55 lat) jest wykonywanie pracy w szczególnych warunkach, w tym prac wykonywanych bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu. Zakresem regulacji art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS objęta jest praca wykonywana w ramach stosunku pracy. Dział IV wykazu B nie czyni przy tym żadnego rozróżnienia między pracą wykonywaną na podstawie różnych tytułów zatrudnienia typu pracowniczego - np. umowy zawartej na czas nieokreślony lub umów terminowych (umowy na czas określony, umowy na okres próbny). Nie ma też żadnych uzasadnionych powodów, aby przyjmować *a priori*, że umowa o pracę zawarta przez wnioskodawcę z Zakładami Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych w Ł., przewidująca zatrudnienie wnioskodawcy na stanowisku stażysty na okres trzech miesięcy od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r., jest umową, której czasu trwania nie można zaliczyć do 10-letniego okresu zatrudnienia przy wykonywaniu prac wymienionych w dziale IV wykazu B. Umowa dotycząca zatrudnienia wnioskodawcy jako stażysty - chociaż zawarta na podstawie uchwały Rady Ministrów Nr 126 z dnia 2 lipca 1971 r. w sprawie wstępnego stażu pracy (M.P. Nr 37, poz. 37) oraz zarządzenia Nr 2 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 8 stycznia 1972 r. w sprawie absolwentów szkół wyższych - była przecież umową o pracę i w taki sposób została nazwana przez strony. Wnioskodawca od 1 grudnia 1972 r. pozostawał w stosunku pracy i był pracownikiem. Istotne znaczenie ma w związku z tym jedynie to, jaki rodzaj pracy wykonywał w okresie stażu.

Stwierdzenie przez Sąd Apelacyjny, że stażysta nie jest objęty żadną z pozycji wykazu B, nie zostało oparte na analizie charakteru pracy wykonywanej przez wnioskodawcę jako stażystę w okresie stażu. Zatrudnienie na podstawie umowy o pracę w ramach stażu samo przez się nie przesądza, że stażysta nie wykonywał czynności mieszczących się w zakresie obowiązków pracowniczych przynależnych do stanowisk pracy objętych wykazem prac w szczególnych warunkach, których wykonywanie

uprawnia do niższego wieku emerytalnego. Sąd Okręgowy ustalił, że w całym okresie 10-letniego zatrudnienia w Zakładach „P.” wnioskodawca wykonywał prace bezpośrednio przy produkcji azbestu oraz że w okresie zatrudnienia na stanowiskach pracy wymienionych w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B rozporządzenia. Sąd Apelacyjny - bez przeprowadzenia jakiegokolwiek uzupełniającego postępowania dowodowego, nie odnosząc się również do wiarygodności dowodów, na których oparł swoje ustalenia Sąd Okręgowy - dokonał w istocie odmiennego ustalenia faktycznego co do charakteru prac wykonywanych przez wnioskodawcę w okresie stażu. Tymczasem, istotne jest nie to, że wnioskodawca przez pierwsze trzy miesiące zatrudnienia w Zakładach „P.” pracował na stanowisku stażysty, lecz to, czy w tym czasie faktycznie wykonywał czynności objęte wykazem B (prace wykonywane bezpośrednio przy produkcji azbestu). Słusznie zatem zarzuca skarżący, że Sąd Apelacyjny nie dokonał należytego rozgraniczenia kwestii faktycznych i prawnych, błędnie zakładając, że skoro stanowisko stażysty nie jest wyraźnie wymienione w wykazie prac uprawniających do emerytury we wcześniejszym wieku, to nie są spełnione przesłanki określone w § 8 ust. 1 rozporządzenia. Zatrudnienie w ramach stażu było jedynie formą zatrudnienia wnioskodawcy, podobnie jak umowa o pracę na okres próbny.

Powyższe rozważania pozwalają na sformułowanie ogólnego poglądu, że okres obowiązkowego stażu pracy może być wliczony do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wymaganego do nabycia przez pracownika prawa do wcześniejszej emerytury, gdy w okresie zatrudnienia w charakterze stażysty pracownik wykonywał faktycznie prace objęte wykazem prac uprawniających do niższego wieku emerytalnego. Naruszenie wskazanych na wstępie rozważań przepisów prawa materialnego stanowiło wystarczającą podstawę do uwzględnienia skargi kasacyjnej.

Nie są natomiast uzasadnione pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące naruszenia przepisów prawa materialnego, w szczególności zarzut niezgodności § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji. Z dokonania przez Sąd Apelacyjny błędnej wykładni § 8 ust. 1 rozporządzenia nie można wyprowadzać wniosku takiego, jaki sugeruje skarżący, że regulacja zawarta w § 8 rozporządzenia prowadzi do nierównego traktowania pracowników (absolwentów), którzy byli zatrudnieni w ramach odbywania

stażu, oraz pracowników, którzy nie odbywali stażu. To Sąd Apelacyjny błędnie zinterpretował treść § 8 rozporządzenia w zestawieniu z wykazem prac w szczególnych warunkach wymienionych w załączniku do rozporządzenia, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego, a nie prawodawca (w tym przypadku Rada Ministrów) dokonał zróżnicowania uprawnień pracowników do otrzymania wcześniejszej emerytury w zależności od formy zatrudnienia (w czasie stażu albo poza stażem). Uznanie przez Sąd Apelacyjny, że trzymiesięcznego okresu pracy wnioskodawcy w Zakładach „P.” nie wlicza się do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach tylko z tej przyczyny, że było to zatrudnienie w ramach stażu, nie może zostać zaakceptowane, ponieważ oznaczałoby, że pracownikowi - faktycznie wykonującemu jako stażysta prace wymienione w dziale IV wykazu B - nie zalicza się czasu wykonywania tych prac do okresu zatrudnienia uprawniającego do wcześniejszej emerytury tylko dlatego, że wykonywał te prace jako stażysta, a nie jako pracownik zatrudniony na podstawie „zwykłej” umowy o pracę (pracownik niebędący stażystą). Sąd Apelacyjny w sposób nieuprawniony przyjął, że § 8 rozporządzenia uzależnia prawo do wcześniejszej emerytury od formy zatrudnienia, podczas gdy faktycznie istotne znaczenie ma jedynie bezpośrednie narażenie pracownika na działanie czynników szkodliwych, kwalifikujących daną pracę jako wykonywaną w szczególnych warunkach, a nie forma zatrudnienia (rodzaj zawartej umowy o pracę). A zatem to nie przepis § 8 rozporządzenia jest niezgodny z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji, tylko rozumienie tego przepisu przez Sąd Apelacyjny nie odpowiada istocie regulacji prawnej dotyczącej ochrony pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach (w rozpoznawanej sprawie wyjątkowo szkodliwych dla zdrowia, o czym świadczy stwierdzenie u wnioskodawcy choroby zawodowej w postaci pylicy azbestowej).

Nie są również uzasadnione zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Wbrew zarzutom skarżącego Sąd Apelacyjny ani nie przekroczył przy orzekaniu granic apelacji (art. 378 § 1 k.p.c.), ani też nie uwzględnił nowej okoliczności faktycznej w postępowaniu apelacyjnym, choć strona apelująca (organ rentowy) mogła okoliczność tę powołać w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji (art. 381 k.p.c.). Obydwa te zarzuty skarżący odniósł do uwzględnienia przez Sąd drugiej instancji „dodatkowego argumentu” podniesionego przez pełnomocnika organu rentowego podczas rozprawy apelacyjnej, a mianowicie, że wnioskodawca przez pierwsze trzy miesiące był zatrudniony w Zakładach „P.” jako stażysta, a zatem z pełnych 10 lat

pracy w szczególnych warunkach te trzy miesiące należy wyłączyć. Błędnie kwalifikuje skarżący przedstawiony „dodatkowy argument” jako nowy fakt w rozumieniu art. 381 k.p.c., który Sąd drugiej instancji powinien pominąć, skoro strona apelująca (w tym przypadku organ rentowy) mogła ten fakt powołać w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji. Okoliczność, że przez pierwsze trzy miesiące - od 1 grudnia 1972 r. do 20 lutego 1973 r. - wnioskodawca był zatrudniony jako stażysta (odbywał staż) została ustalona przez Sąd Okręgowy jako Sąd pierwszej instancji, a zatem nie można rozpatrywać powołania się przez organ rentowy na tę okoliczność przed Sądem Apelacyjnym (na rozprawie apelacyjnej) jako powołania nowego faktu. Fakt ten był znany stronom i Sądowi już w toku postępowania przez Sądem pierwszej instancji.

Nie można również zarzucać Sądowi Apelacyjnemu, że wyszedł poza granice zaskarżenia apelacyjnego; wprost przeciwnie - Sąd ten rozpoznał sprawę w granicach apelacji. Wbrew twierdzeniom skarżącego, organ rentowy zarzucił w apelacji wyrokowi Sądu Okręgowego naruszenie § 8 rozporządzenia, co wyraźnie wynika z treści uzasadnienia apelacji. Apelacja organu rentowego została sporządzona nieprofesjonalnie z punktu widzenia zachowania wymagań konstrukcyjnych przewidzianych w art. 368 § 1 k.p.c. (nie sporządził jej jednak adwokat ani radca prawny), co może utrudniać identyfikację przedstawionych w niej zarzutów, tym niemniej w jej treści wyraźnie w kilku miejscach został powołany § 8 rozporządzenia w kontekście wywodów pozwalających na przyjęcie, że w apelacji zarzucono między innymi naruszenie tego przepisu. Co więcej, nawet gdyby w apelacji strona skarżąca nie zarzuciła naruszenia konkretnego przepisu prawa materialnego (np. § 8 rozporządzenia), Sąd drugiej instancji miał prawo rozważyć i ocenić prawidłowość (zgodność z prawem materialnym) zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji także w kontekście treści normatywnej tego przepisu. W postępowaniu apelacyjnym sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę przez dokonanie niezbędnych ocen prawnych, chociażby dotyczące ich zarzuty nie zostały podniesione w apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z 21 października 2005 r., I PK 77/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 293). Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę w granicach zaskarżenia nie tylko może, ale nawet powinien wziąć pod uwagę wszystkie stwierdzone naruszenia prawa materialnego popełnione przez sąd pierwszej instancji, niezależnie od tego czy zostały one wytknięte w apelacji (por. wyrok Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2005 r., V CK 704/04, LEX nr 180875).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego - na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====